

Závodský, Artur

Květinové epigramy Fr.L. Čelakovského

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná.
1973, vol. 22, iss. D20, pp. [55]-82

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107864>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ARTUR ZÁVODSKÝ

KVĚTINOVÉ EPIGRAMY FR. L. ČELAKOVSKÉHO

1

Básnické dílo Františka Ladislava Čelakovského je součástí tvorby českého preromantismu.

Josef Jungmann a jeho básnická škola — ostatně ve stopách předchozí básnické školy Antonína Jaroslava Puchmajera — poznali, že je nutno vytvořit umělecká díla, jimiž by mohla být nesmělá a namnoze odnárodněná buržoazie přesvědčena, že český jazyk je schopen stát se nástrojem pro tvorbu obsahově a formálně dokonalé literatury, jakou se honosily vyspělé národy. Jungmann svými překlady a členové jeho družiny (Antonín Marek, Milota Zdirad Polák, Josef Linda aj.) původními díly snažili se takovou literaturu vytvořit. Při této umělecké práci neměli se oč opřít. Proto napodobovali a konstruovali v duchu ossianismu předpokládanou literaturu českého dávnověku (Rukopisy, Lindova Záře nad pohanstvem) a vytvářeli fantastický obraz slavné minulosti i zářivé budoucnosti Slovanstva (Jan Kollár ve Slávy dceři). Překlady z literatur světových udomácňovali v české literatuře neznámé umělecké tvary.

Plody této nadšené a houževnaté práce jungmannovců měly velký význam z hlediska jazykového. Hrozilo jim však značné nebezpečí v tom, že budou obsahově příliš vzdáleny od teprve se rodící společnosti novodobého českého měšťanstva, že nedosáhnou, když vcelku neodrážely soudobou českou skutečnost, dotyku s obecnstvem.

Čelakovský patřil k naplňovatelům Jungmannova programu literatury „vysoké“, „náročné“. Ale jeho básnické dílo není vyčerpáno jednou polohou — poezií napsanou podle vzoru cizích velkých básníků; klene se i na druhou stranu — ve směru napodobení a využití folklóru, především lidových písní. V polaritě obou těchto postupů, ve střídání obou těchto básnických cest záleží specifičnost dynamiky tvorby Fr. L. Čelakovského.

Tematika, určující zaměření buď k „vysoké“ poezii nebo k folklóru, je u Čelakovského provázena volbou příslušné formy slovesného druhu, tvárných prostředků a také prozódie.¹

Užití časomíry chápala Jungmannova škola jako uplatnění principu, který podtrhuje „vznešenost“, „velebnost“ poezie. Polákův Vpřevod ke Vznešenosti přírody je psán v časomíře a vznikl za spolupráce s Josefem Jungmannem. Kollár píše předzpěv k cyklům znělek Slávy dcery časoměrným

¹ Obecně pojednává o těchto otázkách Artur Závodský ve studii *Uplatnění tří prozodií v díle Fr. L. Čelakovského* (In: sborník *Teorie verše*, Praha 1966, str. 237—245).

elegickým distichem; obecně platné pravdy vyjadřuje formou gnómy, formou řeckého epigramu, pro něž volí strofu elegického disticha.

Čelakovský užíval ve svém básnickém díle paralelně obou prozodii: časoměrné (v ódách, v květinových epigramech) i přízvučné (adaptace tonického verše ruského v Ohlase písní ruských a sylabického verše všelijak odstínovaného v Ohlase písní českých). V Růži stolisté pokoušel se spojit časomíru s přízvukem, modifikovat přízvučný verš kvantitou.

Významnou částí tvorby Fr. L. Čelakovského jsou epigramy. A to dvojiho druhu: květinové nápisy gnómického charakteru, které byly psány časoměrným elegickým distichem a dostaly souhrnný název *KVÍTÍ*, a epigramy satirické, psané verši přízvučnými.

2

Květinové epigramy, tak charakteristické pro Fr. L. Čelakovského, rodily se po celou tvůrčí dráhu básníkovu (s menšími či většími časovými prodlevami), až posléze vytvořily sbírku *Kvítí*.

První čísla Květinových nápisů vytryskla Čelakovskému už v mládí. Popud k nim dal J. W. Goethe svým cyklem Vier Jahreszeiten (oddíl Der Frühling), jak si již dávno povšimli někteří badatelé.² Goethe uhodil na živou strunu duše Čelakovského — na strunu jeho lásky k přírodě i na jeho botanickou zálibu. Goethe užil ve svých květinových epigramech časoměrného disticha. Ovšem epigramy (nápisy) toho druhu, jak jistě Čelakovský věděl, vytvářeli již básníci řečtí.

Genezi květinových — gnómických epigramů třeba spojovat se zálibou doby pro květiny a s venkovským původem Čelakovského, s jeho láskou k přírodě. „Stromy, potoky, příroda, to moudřeji se mnou mluvívá, než mnohá kathedra a také moudřeji jim rozumívám,“ napsal básník v dopise ze srpna 1821 příteli Josefu Vlastimilu Kamarytovi.³ V tomto listě poslal 6 květinových epigramů (Slunečnice, Zpoměnka, Slzičky, Tulipány, Viola, Růže) a poukázal na to, že mu již před časem poslal Chudobku (tento list se nedochoval).

Již při prvních pokusech o květinová disticha pomýšlel Čelakovský na to, že z nich jednou vytvoří celou sbírku. Svědčí o tom nejenom fakt, že epigramy v dopise čísloval, ale i tato jeho slova: „Ó, že mi posaváde více květin není, jak krásný bych chtěl věneček splísti a mému Vlastimilovi poslati: zatím ale mně pověz, jestli co je na tom, tyto ferie bych se snažil ještě více podobných natrhati kvítků.“⁴ V dopise Kamarytovi ze 12. února 1822 přikládá Čelakovský další květinové epigramy (Rozmarína, Mák, Hvozdičky, Heřmáněk) a prosí přítele, aby je přiřadil „k ostatnímu kvítí — — — sbírky“.⁵ Na podzim r. 1822 přibýly 2 květinové epigramy (Žlutáčky, Měsíčky)⁶

² Např. Jan Jakubec ve své předmluvě k 2. svazku Spisů básnických knihy šestery, Praha 1916, str. XII n.

³ *Korespondence a zápisky Frant. Ladislava Čelakovského*. Vydal František Bílý, svazek I, Praha 1907, str. 96. — Svazek druhý vyšel r. 1910, svazek třetí r. 1915, svazek čtvrtý r. 1933. Dále označuji tuto korespondenci zkratkou ČK.

⁴ ČK I, str. 97.

⁵ ČK I, str. 127.

⁶ V dopise, signovaném od Kamaryta dnem 3. listopadu 1822 — ČK I, str. 155.

a na jaře roku 1824 další 4 (Básnický herbář, Studu růže, Pomněnka, Pomněnka a konvalinka).⁷

Květinové epigramy začal Čelakovský brzy publikovat. 8 čísel přinesly Smíšené básně z r. 1822, Časopis Čechoslav uveřejnil r. 1822 4 čísla (Rozmarina, Mák, Hvozdičky, Heřmáněk), 9 čísel otiskl Časopis českého muzea r. 1827 (Žlutáčky, Měsíčky, Básnický bylinář, Studu růže, Pomněnka, Pomněnka a konvalinka, Reseda, Modráček, Umlrlčí kvítí) a v témž časopise r. 1829 najdeme 7 epigramů (Lilie, Jeřicha, Narcisek, Majoránka, Pivoňka, Zvonky, Panenské květiny). Byly tedy zejména roky 1827 a 1828 na květinové epigramy úrodné. Do druhého vydání Smíšených básní v roce 1830 vstoupilo 27 čísel; 28. číslo — Hvozdičky bylo nějak při sestavování sbírky zapomenuto.

Léta třicátá, kdy vznikal O hlas písni českých, ale zejména Růže stolistá, jejíž křivky byly namnoze inspirovány květinami, zasunula do pozadí tvorbu květinových elegických distichů, takže jejich další růst se datuje až rokem 1840, kdy už byly obě jmenované knihy napsány. Tehdy vyšla v časopise Jakuba Malého Dennice 3 čísla (Dobrá mysl, Šalomounek, Georginy).

Láska k Antonii Reissové se odrazila v básnickově tvorbě květinových epigramů. Ve skromnější míře opakovala se tu historie Pomněnek Vatašských, které byly také inspirovány láskou (k Marii Ventové) a staly se jádrem budoucí Růže stolisté. Básník, od r. 1842 profesor na vřatislavské universitě, pobyl v červenci a srpnu r. 1844 ve vlasti. Trávil čas v milostném roztoužení s Antonii Reissovou, která posléze svolila stát se jeho snoubenkou. Ve vzpomínkách na štěstí v Praze napsal Čelakovský květinový epigram Zvolený kvítek. Poslal jej Antonii v listě ze dne 16. září 1844. Současně osvětlil jeho genezi, pro Čelakovského tak příznačnou: básník nenapsal květinový epigram v čerstvém citovém pohnutí, nýbrž až za několik týdnů, ze vzpomínky; jde tedy o báseň, kterou inspirovala nikoli chvíle, nýbrž která vznikla po rozumové úvaze. Poslyšme básnickovu konfesi: „Jakž se mi tam [v Praze, A. Z.] nemělo líbiti a velmi líbiti! tak pěkný den to byl, tak pěkná krajina, v níž jsme se rozhostili, tak pěkná a vybraná společnost, a předce, jsem Tě nepřelhal, když jsem řekl, že jenom jednu vidím, v jejížto nezbytnosti tam to vše aspoň méně pěkné by bylo bývalo. Několik neděl později připadl mi doma zas na mysl tento krásný den, a poznamenal jsem si o něm něco mezi své „Kvítí“ v těchto řádcích, jenž nadpis Zvolený kvítek nesou.“⁸

Pod zalévající rukou lásky rostly květinové epigramy dále. V dopise z 2. října 1844 sděloval Čelakovský Antonii, že viděl na promenádě kvést pěkné hortensie a že si zaznamenal „mezi své kvítí, mysle při tom na Toninku“, řádky, které posílá. „A takových kvítkův jsem nasbíral od těch dob, co jsem z Prahy přijel, ještě několik.“ Chtěl je poslat, ale poněvadž ho milá trestá nedůvěrou, neudělá to.⁹ V dopise z 9. října utěšuje básník snoubenku, že je třeba přemáhat milostné toužení a očekávat trpělivě čas jejich setkání; přikládá epigramy Čekanka a Růže. Dopis Antonii ze 7. listopadu přinesl další 3 epigramy: Myrtu, Macošky a Potměchuť. Máme tu osvětleny okolnosti, za nichž

⁷ V dopise, který obdržel Kamarýt 15. května 1824, Čelakovský píše: „Ondyno na procházce, vida všude rozkvétající kvítí, začal i já zas kvítí rozsazovat.“ ČK I, str. 226.

⁸ ČK III, str. 189.

⁹ ČK III, str. 211.

tyto epigramy vznikly. Myrtou reagoval Čelakovský na dar této rostliny od Boženy Staňkové její sestře Antonii. Básník napsal: „Dávej tedy na tu křovinku pozor, bude i v tom věnečku pěkná památka. Já jsem též před několika měsíci něco o Myrtě napsal, a zde mám zas příležitost příležitosti použítí a Tobě ty veršiky poslati.“^{9a} Macoškami vyznal se básník ze své lásky k Antonii, která prý bude vlídnou macechou jeho dětem. A epigramem Potměchuť mířil na jejich nastávající manželství.¹⁰ V listě ze dne 15. února 1845 připojil Čelakovský 2 epigramy: Ženštiny květiny, Nejlepší soustava.

9 květinových epigramů, poslaných Antonii Reissové, mělo se stát Čelakovskému odrazštěm pro další básnickou tvorbu. Pozorný zájem milé i její pochvala pobízely autora, aby v návštěvách básnické květnice pokračoval. Byla to tedy opět — jako v dobách Pomněnek Vataevských — láska, která odkryla Čelakovskému zasutý pramen poezie, třebaš nyní nepoměrně menší. Čelakovský psal od té doby květinové epigramy v různých časových intervalech neustále. Ve Spisech básnických (1847) bylo jich uveřejněno 62 — tedy proti roku 1830 o 35 více. U 23 čísel nemáme doloženo datum vzniku. Všechna však byla napsána do r. 1846, kdy básník pořádal své spisy.

Postupem doby sílil u Čelakovského odborný zájem o rostliny. Studoval botanické spisy. V korespondenci se připomíná Preslův Všeobecný rostlinopis, Staňkův Přírodopis prostonárodní, Preslův spis Počátkové rostlinosloví s rozsáhlým atlasem rostlin, Amerlingovy Jedovaté rostliny v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku atd. Botanika se stala vedle filologie druhou vědeckou vášní Čelakovského. Ve svém synu Ladislavovi, později proslulém botanikovi, vzbudil navždy lásku k přírodě. Dne 21. února 1848 psal Fr. L. Čelakovský o svém botanizování Karlu Vinařickému: „S celou duší jsem se uvrhnul do rostlinářství a lituji, že jsem dříve nikdy na tuto dráhu neuhodil. Totě život! a zdravota a kouzla!“ Píše dále o tom, že opustil etymologii slovenskou, již se byl dosud stále věnoval, a přisedlal na botaniku. „Přišlo loni léto, začal jsem s Ladislavem potulovati se po okolí Vratislavském, pomáhaje mu spočátku rostliny sbíratí a zakládati herbář. Ale brzo mě to lákalo jítí dále a dále. Jak se těším na blížící se jaro, až země zase své rozkošné dítky vysílati počne! Gramatictví ponechám na kvasnice, a jen pokud musíme! A teď se ani humoru mého báti nepotřebujete, jenž druhdy z perných kořínkův vynikal. Já nyní zpytuji lístky, kalichy, korunky atd., aniž mezi řadami hrncův na okně roste jaká čemeřice; abrz samé nevinné květiny: netřes atd.“¹¹

Počet čísel v básnickém herbáři vzrostl hlavně během zimy 1847—1848. Posílaje do památníku dcery MUDr. Václava Staňka Boženy květinový epigram Jahodník, Čelakovský 24. února 1848 připomíná: „— — — neboť i v tomto již dávno zakládaném herbáři zas trochu letošní zimu nasbíráno.“¹² V téměř listě sděluje, že se již připravuje, „kudy a kam letos s botanicou plechovkou“^{12a} bude vyletovat.

Po vydání Spisů básnických přibýlo 76 čísel. V Časopise českého muzea vyšlo r. 1850 s názvem Kvítí 22 epigramů (Břečtan a ostružina. Čemeřice,

^{9a} ČK III, str. 243.

¹⁰ ČK III, str. 244.

¹¹ ČK III, str. 511.

¹² ČK III, str. 520.

^{12a} ČK III, str. 519.

Švazel a nouze, Chléb svatojanský, Jahodník, Hořec tolitovitý, Koriandr, Flora etc., Stračka, Rozrazil, Durman, Požír, Kokotice, Čibr, Stejnost povah, Káva, Hořec, Karafiáty, Routa, Kopřiva, Svlačec, Růže měsíčná). V Časopise českého muzea bylo r. 1852 uveřejněno těchto 47 květinových epigramů: Jaterník, Vrbina brunátná, Devaterník, Abecedník, Podsněžník, Válečné květiny, Bílá růže, Kamélie, Laskavec, Švihácké kvítí, Česnek a cibule, Onopordon, Vřes, Divizna, Ysop, Stulík, Raný bez, Tučný mužík, Anemony, Fialy žluté, Všedobr, Oves, Vstavač, Nadmutice bobulná, Pivoňky, Babí hněv obecný, Mužská víra, Pcháč, Mnohobratrstvo, Mastné kohoutky, Netřesk, Prasethník, Pruskyřník, Orliček, Oměj, Křen, Konopě, Len, O tulipánech, Páni a růže, Hadačka, Lví tlama, Pelyněk, Ocún, Novověká flora, Mák, Vavřín a lípa. Lumír přinesl r. 1853 další 3 květinové epigramy (Rozmarina, Básnické seno, Macoška). Z básnickovy pozůstalosti byly v Lumíru otištěny neznámé dosud 4 květinové epigramy (Klinopád, Leknín, Koukol, Plamínek). Je tedy celkem dochováno 139 čísel květinových epigramů Fr. L. Čelakovského.

Zajímavý je přehled jednotlivých údobí, v nichž vznikala květinová disticha. Do r. 1840 (včetně) známe 30 květinových epigramů; do vydání Spisů básnických máme doložen vznik 33 čísel; od konce r. 1846 do smrti napsal Čelakovský 76 epigramů z Kvítí, tedy v době něco víc nežli pěti let většinu květinových epigramů. To ukazuje na sílu botanické vášně Čelakovského, neboť jen ta povzbuzovala autora k tvorbě elegických distichů, v době, kdy ostatní básnická činnost — až na tvoření epigramů — ustala.

3

Témata květinových epigramů Fr. L. Čelakovského se střídají v takové rozmanitosti, že je velmi obtížno najít společného jmenovatele, pod nímž by se epigramy sdružily v námětové skupiny.

Pokusím se najít spojnice v látce jednotlivých květinových epigramů. Kritériem pro třídění ve skupiny mně bude básnickovo východisko k vytvoření toho kterého čísla. Proberu myšlenku a téma jednotlivých čísel Kvítí podle těchto skupin: východiskem pro květinový epigram byla básníkovi a) podoba a život rostliny, b) místo, kde bylina roste, c) název rostliny, d) lidový mýtus, e) rostlina chápaná jako symbol, f) obraz provenience klasicistické. I tak by se ovšem daly některé epigramy zařadit jinak, protože se v nich témata překrývají. Např. v jednom epigramu uplatní se i zřetel k místu, kde květina roste, i zřetel k jejímu jménu (Dobrá mysl).

a) Podoba a život rostliny

Slunečnice (1 distichon) je gnómicový paralelismus života květiny a života lidského. Slunečnice se otáčí po celý den za sluncem; podobně hledá člověk stále Boha.

Růže (2 disticha) je založena na několikerém využití paralelismu. První distichon je věnováno květině, druhé distichon dívce. Paralelismus vzniká nejenom tím, že obě disticha jsou položena vedle sebe, nýbrž i užitím obrazů tak, že při květině se metaforicky objeví obraz dívčích ňader. V druhém distichu se mluví o dívce Lubince (zřejmě je to jméno vymyšlené — jak bylo za klasicismu obvyklé) jako o růži. Jiným motivem, který se objevuje v obou

distichách, je rosa; v prvním dvojverší se nastoluje neobrazně, v druhém metaforicky — jednou jako „vděků rosa“, jindy ve spojení „milost slzorodná“, to je láska, která nás donutí zaslzet v dojetí. Tímto sémantickým přesunem se jasnost myšlenky porušuje; paralelismus obou distich se nuancuje kontrastem: v prvním distichu se růži koří její družky, v druhém distichu růži — dívce básník sám.

V *Tulipánech* (1 distichon) je hexametr neosobní apostrofou těchto různobarevných květin, pentametr se k nim obrací přímým oslovením. V tématě si zahrál Čelakovský s dvojím významem slova „tulipán“, které v nepřeneseném významu značí květinu, v přeneseném významu hlupáka. Básník konstatuje, že na jaře je tulipánů mnoho v zahradách i ve městě.

Pomněnka (1 distichon) je napsána jako monolog květiny. Hexametr vyjadřující první část tématu — mládež miji pomněnku a žene se za květy pestřejšími — je postaven kontrastem k pentametru, který vyslovuje pointu tématu: přijde doba, stáří, kdy budou titíž lidé pomněnku hledat. Pomněnka zastupuje v epigramu opravdovou hodnotu, která nebývá nikdy vyzývavě křiklavá.

V *Chudobce* (1 distichon) květina praví monologem, že kvete první a nejdéle v roce; vyzývá hospodyně, aby také ona první vstávala a poslední uléhala. V tomto typicky biedérmeierském epigramu je vlastnost květiny obrazem žádoucí vlastnosti hospodyně — vím, že doba dvacátých let kladla rodinný život na první místo. A ženě v rodině příslušel podle tehdejších názorů jenom úkol hospodyně.

Pivoňka není květina svatební, zdobí cestu o Božím těle. Proto by měli milovat pivoňku kněží (*Pivoňka* — 1 distichon).

Zvonky (1 distichon) monologicky vyjadřují toužebný povzdech květiny, že jí není dáno to, co zvonům — hlaholit a sloužit lásce.

Panenské květiny (3 disticha) jsou vlastně trojitý květinový epigram. Básník našel výraz pro čerňavou divčinu studu v růži, pro bělost jejích lící v lilii, pro modř očí v pomněnce. Vzrušený tón, navozený trojnásobnou apostrofou dívky, ukazuje na vzor milostné lyriky Čelakovského — na znělky Jana Kolára.

V epigramu *Kopřiva* (2 disticha) vychází autor z vlastnosti kopřivy, jejíž listy pálí, ale stonek při pohybu od kořenů nahoru nepálí. Básník přenáší tuto vlastnost kopřivy na „jisté děvice“, které se na oko stavějí stydlivými, ale ve skutečnosti jsou prohnáně nemravné.

V *Máku* (1 distichon) apostrofuje básník mládež („mládenče!“), aby se řídila příkladem máku, který kvete krásným květem, ale až dospěje, přinese v plodu užitek.

Epigram *Heřmánek* (2 disticha) je svým tématem krátká bajka — mohl tu působit vliv krátkých bajek I. I. Dmitrijeva. Heřmánek nařiká, že nekvete krásně. Slavík mu odpovídá: Nemocný hledá u květiny léčivost, nikoli krásu, tak jako zamilovaní jsou uchvázeni tlukotem slavíka, zhora nič se nestarajíce o ptákovu peťi, které není krásné.

Paralelismus jedné konkrétní květiny a dívky je často základem květinového epigramu Čelakovského. Obecně (květiny — ženy) je položen v epigramu *Ženštiny* — *květiny* (2 disticha). Ženy jsou nejkrásnější květy. Na těchto květech hostují rádi včelka a motýl. První představuje ženskou pílí, druhý je obrazem přelétavé nestálosti — to obojí bývá vlastnost žen.

K nejmilejší své květině — růži vracel se Čelakovský v tvorbě mnohokrát.

Už v 1. vydání *Smíšených básní* bylo distichon *Růže*. Básník se v něm vynal ze svého okouzlení touto květinou, nad níž, zejména když ji skropí raní rosa, není květu krásnějšího. V druhém vydání *Smíšených básní* (r. 1830) zveřejnil o růži dva epigramy. Podle růže pojmenoval celou sbírku básní. V *Kvítí natrhaném na rozličných cestách* věnoval růži dlouhý aforismus. Právě téma tohoto aforismu přešlo r. 1844 do epigramu *Růže* (1 distichon). Biedermeiersky se v něm symbolizuje ctnost panny stovkou lístků růže: vytrhni jeden z nich, zmizí dívčina krása, jako zahynula krása květu. Ve stejnojmenném epigramu *Růže* (2 disticha) vystupují lístky této květiny jako obraz zdravých lící dívčiny. Básník zdůrazňuje: Jenom dva z množství lístků růže tu vystupují. Jak velebná je teprve růže v celé své kráse! Obraz „růže — červené tváře dívky“ se často uplatnil také v *Růži stolisté*. To svědčí o utkvělé stálosti básníkova myšlení na růži i o dobové oblíbě této květiny. V epigramu *Bílá růže* (1 epigram) zpovídá se básník, že stále miluje růži — v mládí růžovou, ve stáří bílou. Měsíčná růže je svou krásou proti stolistce skromnější. Zato nepodléhá tak brzy zkáze. Básníkovi představuje lidské štěstí ozářené mírným tichým leskem (*Růže měsíčná* — 2 disticha).

Pouhý popis krátkého života krokusu podává epigram *Krokus* (2 disticha). Tato květina kvete, sotva jen roztál sníh, na lukách. Ale záhy zase mizí do země. Pak se teprve objeví květiny, které vytrvávají déle. Obdobný obsah má epigram *Hyacint* (1 distichon). Čelakovský v něm srovnává život hyacintu, který kvete záhy na jaře, ale jen krátkou dobu, se slávou básníků, kteří zapívali své básně předčasně.

Také jaterník patří k časným zvěstovatelům jara. Ale oděl se šibal do kožíšku. Ví, že často přijdou chumelenice a mrazy ještě v dubnu (*Jaterník* — 1 distichon).

Sněžinka kvete na jaře jen krátce — smrt ji kosí podobně jako mladé dívky (*Podsněžník* — 1 distichon).

Bezu, jarnímu zdroji máměvů vůně a jásavé barevné nádhery, věnoval Čelakovský dva epigramy, oba o 1 distichu. Šeřík voní zblízka opojně. Básníku je vůně bezu milejší z dálky; asociuje mu vzpomínku na dny mladosti (*Modrý bez*). Klasicismus ozval se v tomto epigramu obrazem zefýrů pro jarní vánky. Při jiné příležitosti užil Čelakovský obrazu bezu, který kvete předčasně — v lednu, k výpadu proti mladičkým holobrádkům, jež by chtěli mluvit do politiky (*Raný bez* — 1 distichon). Čelakovský tu vystupuje proti mládí po způsobu usedlého, věkem zmoudřelého tatíka, který nechce připustit ke slovu hlas mladých. Poznali jsme tuto tvář Čelakovského v třicátých letech za polemiky „staré“ generace, jejímž jménem mluvil, s generací „mladou“.

Epigram *Lesknice* (1 distichon) obrátil pořadí přirovnání v *Kvítí* obvyklé. Nejdřív se v něm uvádí obraz, potom teprve věc: Čím by byla vystrojená česká děvčata bez pentlí, tím by byla kytice bez leskníc.

Symbolicky vykládá vzhled rostliny epigram *Kokotí hřebeny** (2 disticha). Bohyně Flóra dala do těchto nádherných květin všechno, co měla nejlepšího. Jejich barva ukazuje lásku, růst květiny představuje „hrbatou“ pokoru.

Obdobně osvětluje Čelakovský růst bodláku (*carduus nutans*). Rostlina má

* Nevadlec hřebenatý (*celosia cristata*).

list i květ jako bradatý filosof. Proto si právem vysloužila název, kterým ji pokřtil lid — německá růže (*Bodlák* — 1 distichon). Z tohoto epigramu promlouvá Čelakovského nenávisť k Němcům a posměch pro ně.

Hlubokou náboženskou víru v posmrtný život vyjadřují *Astry* (2 disticha). Tyto květiny podzimu ohlašují brzkou zimu. Čelakovský uvedl do paralelismu běh roku s lidským životem. Zahynou-li všechny květy jara i léta a ohlašují-li astry smrt přírody a symbolicky i člověka, věří básník, křesťan, v posmrtný život, v němž nebude těchto kolotajících změn.

Mučenka je básníku v epigramu *Granadilla* (2 disticha) symbolem toho, že Kristus spasil lidské pokolení. Proto odmítá bujnou nádheru anemonek a hyacintů, indický lotos i krásu perské růže. Myšlenka na Kristovo utrpení nedovoluje radovat se z rozmařilé krásy světa.

Epigram *Čemeřice* (1 distichon) vyslovuje víru Čelakovského v boží vševedoucnost a v jeho moudré řízení věcí světa. Čemeřice rozkvetla již v únoru, zatímco v zahradě je dosud pusto — jen Bůh ví, proč tomu tak je.

Vřes (1 distichon) obsahuje myšlenku boží lásky k chudým lidem. Což Bůh, který dal lesnímu suchopáru zvonky vřesu, může nepodarovat chudé lidi?

Slovanskou pohostinnost oslavuje epigram *Pelargonium* (1 distichon). Jako nevíme, proč bychom měli dát pelargonii do kytice, a nakonec ji tam přece vložíme, přijímá Slovan mile každého hosta, jen proto, že právě přišel.

Výrazem hluboké důvěry v sílu Slovanstva, a zvláště Ruska, je epigram *Plamének* (1 distichon). Básník si vroucně přeje, aby tato tichá slovanská květina rostla a sílila. Pomoc může očekávat od východního brčálu.

Obsah epigramu *Břečtan a ostružina* (2 disticha) je podán v dialogu těchto rostlin, které mluví spolu jako v bajce. „Demokratická“ ostružina si stěžuje břechťanu, že se nemůže dostat do výšky. A přece se plazí stejně jako on! Na to jí odpovídá břechťan — aristokrat, že vysokých stupňů je možno na světě dosáhnout nejenom plazením, ale i tím, že se užije drápků, nikoli však ostnů; ostružina nemůže vzhůru proto, že má pichlavé ostny. Tento epigram je pro dobu svého vzniku (okolo r. 1848) velmi příznačný: jednak tu vystupuje břechťan, rostlina typická pro byty lidí prvních desetiletí 19. století, jednak je to květinový epigram, který má svým obsahem blízko k epigramu satirickému; u Čelakovského je přechod od jednoho typu k druhému snadný a běžný.

Jahodník (3 disticha) poslal Čelakovský Božence Staňkové, dceři svého švagra MUDr. Staňka. Naléhavá didaktičnost květinového epigramu je podle mého mínění důvodem, že nemohl být určen osobě dospělé (v tomto případě matce, která se jmenovala stejně). Jahodník má být dívce symbolickým vzorem, jak si rozvrhnout život. Ač je příbuzný růži, je člověku ve své nevinně bílé barvě nad ni dražší — pod listím ukrývá totiž sladký plod.

Chválu výchovy, která vede člověka k lepšímu, vyslovuje epigram *Fialy žluté* (1 distichon) kontrastním obrazem šlechtěných a planě rostoucích fial.

Leknín, který otevírá svoji korunu slunci, ale ve tmě pod vodou se zavírá, je Čelakovskému obrazem mudrce, který čeká, že noc temných, svobodu nemilujících živlů přece uvolní místo svobodě (*Leknín* — 2 disticha). Tento epigram, vzniklý v ovzduší roku 1848, je zajisté ideově odvážný. Odrazí vůli po svobodě, kterou by nespírala kazajka jezuitských zákazů. Svým výpadem proti jezuitům, představitelům tmy, je tu Čelakovský přímým předchůdcem Karla Havlíčka, který jezuitu prudce napadl satirou Křest svatého

Vladimíra a v řadě svých epigramů. Čelakovský, věřící katolík, nemůže však napsat satiru na tyto představitele tmářství, nemíni dokonce proti nim otevřeně bojovat, spokojuje se stoicky rezignovanou myšlenkou, že vláda tmy jednou padne.

Téma epigramu *Klinopád* (1 distichon) statečně navazuje na téma epigramu předchozího. Jeho autor tu vyzývá Karla (s největší pravděpodobností Havlíčka), aby nepopřál míru „duchomorcům“, aby bez ustání na ně útočil „klinopády“. Název bylín vzal Čelakovský symbolicky. V „květinovém“ epigramu odevzdává svůj zápas o pravdu a osvětu bojovníku mladšímu, v němž právem vidí dědice a pokračovatele své satirické a epigramatické činnosti.

Přírodopisci popisují v klíči rostlin kořen, stvol, listy, kalich a jiné části bylin. Básníku to připadá jako vydání zatykače na člověka (*Flora etc.* — 1 distichon).

Durman je rostlina krajně jedovatá. Proto básník věnuje „celou káru“ durmanu travičům všeho druhu — nepřátelům vlasti, víry v Boha, šalebným liškám a pokrytcům (*Durman* — 3 disticha).

Čelakovský nenáviděl ty Němce, kteří byli nepřáteli českého národa. A pohrdal odrodilci. Víme to z jeho prozaických Patrných dopisů nepatrných osob i z Ohlasu písní českých. Vroucí láskou lnul k rodné mluvě, na níž zapěl chválu v Růži stolisté i v gnómických epigramech. Tři košíky požíru, plevle rostoucího při vodách, potravy to všech hus, věnoval slečně Andule, která láme němčinu jak může a stydí se za svůj mateřský jazyk (*Požír* — 3 disticha).

Epigram *Routa* (2 disticha) vyslovil květinovým symbolem národní porobu Litevců, Poláků a Lužických Srbů. Příslušnice těchto národů si splétají z routy vínky a pějí o ní písně. V routě našly symbol svého osudu jenom národy nešťastné.

Některé z květinových epigramů vyjadřují sociální stanovisko Čelakovského. Jako měšťan nemá básník rád šlechtu. Zato vidí radost a spokojenost na venkově, odkud vyšel. V řadě epigramů s touto tematikou naplno vystupuje autorova ironie.

Koriandr je květina s protiklady: má modré, selsky prosté kvítky, ale jeho nať voní „po pansku“ — po štěnicích (*Koriandr* — 1 distichon). Čibr, květinu selských zahrádek, básník však radostně pozdravuje (*Čibr* — 1 distichon).

Karafiáty, kvetoucí na záhoně ve stu barvách, vedou si jako panstvo; tu se jeden vypíná, onde zase jiný kloní hlavu. Jako v lidské společnosti najdeš i v říši květin mravy „dvoráctva“ (*Karafiáty* — 2 disticha).

Výpadem proti panstvu je distichon *Pcháč*. Chmýří této rostliny zavívá vítr do pouště — tam, kam sliby panstva; zde se nic neujme. Obdobného rázu jsou dva další epigramy. V prvním pokládá Čelakovský šlechtický erb za koukol, který bují v selských žitných lánech (*Koukol* — 1 distichon). V druhém (*Mastné kohoutky* — 1 distichon) želí smolníček, že zajdou posečeny ve chřtánech panských volů.

Svlačec se podle Čelakovského chová jako šlechtic. Dovede se opírat a pnout okolo ječmene, jako šlechticové tyjí ze sedláků (*Svlačec* — 1 distichon). V tomto epigramu odhaluje autor bezpráví páchané šlechtou na sedlácích, kteří musejí robotovat. Třeba podotknout, že epigram byl napsán někdy okolo r. 1848, tedy roku, v němž byla roboty v Rakousku zrušena.

Epigram *Konopě* (1 distichon) má jenom název přírodopisný. Jinak je založen na kontrastu, který pointuje téma: v Turecku je paša oběšen na oprátce hedvábné, sprostý chlap toliko na šňůře konopné.

Některá z čísel *Kvíti* jsou vyjádřena gnómicky — jako bychom slyšeli lidové přísloví. *Kokotice* (1 distichon) sděluje pravdu, i z přísloví známou, že zlého člověka potrestá Bůh prostřednictvím člověka ještě horšího — tak jako kopřivu zahlušuje kokotice. Z přírody bere básník potvrzení pravdy, že nestejně povahy lidí se přitahují: včela se vyhýbá růži, protože má vůně v úlu dost a píchat dovede stejně jako růže (*Stejnost povah* — 2 disticha).

U nás nevidíme, jak kvete káva. Dostáváme jenom její suchá zrna. Básníka to ponouká k prúpovědi, že v suchém tvaru poznáváme u nás i zpěv z východu (*Káva* — 1 distichon).

Krásným příkladem paralelismu „žena — květina“ je epigram *Vrbina brunátná* (1 distichon). Básník dovedl pregnantně vyjádřit paralelismus slečen, které tráví většinu života před zrcadlem, a květiny, která se zhlíží v zrcadle potoční vody.

Také divizna se podobá ženě. Ale pro zteplilý vzrůst a žlutý květ přirovnává ji básník ke kněžně, která má zlaté, leč staromódní šaty (*Divizna* — 1 distichon).

V epigramu nazvaném *Georginy* (1 distichon) zdůrazňuje básník nádherný vzhled těchto květů, ale hned podotýká, že tyto slečny mezi květinami mají krásný jenom šat, nikoli lice. V pozadí tohoto epigramu stojí básníkův důraz na vnitřní hodnotu lidí, již musíme dát přednost před okázalým, ale klamným zevnějškem.

Štiplavý přízvuk má distichon *Česnek a cibule*, přirovnávající k cibuli kvetoucí židovku; její sny voní česnekem, poznamenává básník, narážející na to, že židé rádi jedí česnek.

Vervně vtipný je epigram *Ysop* (1 distichon). Autor v něm radí čtenáři, aby kropil svoji snědou milenkou ysopem a s bledou dívkou aby jídal zajíce na černo.

Epigram *Onopordon* (1 distichon) zachycuje toliko básníkovy vjemy. Čelakovský viděl v Berlíně, jak bylina ostropes, rostoucí na rumištech, utlačovala svou vůní mladé starčky. Jen botanický popis přináší *Babí hněv obecný* (1 distichon). Autor v něm upozorňuje, že jsou dva druhy babího hněvu, o b e c n ý má trnový bodec. Kamélie kvete v zimě; občerstvuje zrak člověku ve smutku. Je to květina nádherná — každý ji postaví hned za růži (*Kamélie* — 1 distichon).

Kytice stulíků, kterou mu výmluvně podala milá, je básníkovi připomínkou, že má mlčet (*Stulík* — 1 distichon).

Několik květinových epigramů těží z provenience literární a má satirický osten.

Bohaté květy nadmutice bobulné asociují Čelakovskému Loudovy básně, jejichž „květy“ se také dají měřit na lokty (*Nadmutice bobulná* — 1 distichon). V epigramu *Oves* (1 distichon) naráží autor na scénu v Klicperově hře *Blaník*, kde zbrojnoši naměřili ovsu mnoho.

Dvoudistichový epigram *Básnické seno* se posmívá pěvci přecukrovaných písní, že snil o nesmrtelnosti. Avšak zatímco původce těchto básní žije, volí odvážeji květy (= básně) do dvora jako krmi pro dobytek. Musíme se zde podívat zemitosti obrazů, jež Čelakovský zvolil. V ní, stejně jako v odporu

proti rozbředlé sentimentalitě, je přímým předchůdcem Karla Havlíčka, který parodoval vzdychající básníky přeslazených milostných písní (např. V. J. Picka).

V epigramu *Pivoňky* (1 distichon) zasvětil slunný humor Čelakovského. Velikost, těžkost pivoňkových květů opravňuje ho k poznámce, že kytici šesti štěpných a šesti obyčejných pivoňek by neunesl za kloboukem ani sám svatý Kryštof.

Prasetník také patří do kytice. Nikdy nevíme, komu se zalíbí; chuti jsou rozmanité (*Prasetník* — 1 distichon).

Několik epigramů zachycuje vzhled rostlin, který nemusí být v soulase s jejich užitečností.

Šalomounek (2 disticha) je epigram didaktického rázu. Básník varuje před květinou napohled sličnou, neboť je to rostlina uvnitř jedovatá. Čelakovský přirovnává k šalomounku licoměrné lidi, kteří sice krásně mluví, ale doopravdy své okolí otravují. Didaktický obsah epigramu je zvýrazněn učitelským oslovením čtenáře „synu můj!“ a dvojím imperativem: „nemyl tě!“, „varuj se!“.

Také *Orlíček* (1 distichon) nabádá k ostražitosti před lidmi, kteří se přetvařují. Jsou podobní orlíčku, který kvete „potměšilou klikatostí“; jeho vnější listky jsou zbarveny jinak nežli vnitřní.

V *Otměji* (2 disticha) polemizuje Čelakovský s nepodloženým zatracováním květiny oměj, která je léčivá. Stejně se střežme kaceřovat „oměje duši!“ Učme se je znát!

V distichu *Křen* je zachycen tento nápad: Neptáme se, jak křen kvete, zajímáme se o jeho kořen.

Pelyňku věnoval Čelakovský hluboce prožitý epigram. V jeho prvním distichu připomněl, že pelyněk dělá službu zkaženému žaludku; je hořký. V druhém distichu autor praví, že šťastný je básník, jehož vtip je vždycky sladký a nemusil nikdy hořknout (*Pelyněk*). Čelakovský chtěl být básníkem jasu. Trudná doba i krušné životní podmínky způsobily, že vtip mu na rtech často hořkl.

Květy, obalené ve dne pilnými včelami, jsou Čelakovskému symbolem ustavičné práce. Kdo ve dne pilně pracoval, rád v noci odpočívá, neboť ví, jak v noci opojně dýše mák (*Mák* — 1 distichon).

Rozmarýn je rostlina tajemné vůně. Objevuje se na svatbě i na pohřbu. Takový je život: radost i smutek se v něm střídá (*Rozmarýna* — 1 distichon).

b) Místo, kde byliny rostou

Fialka je neokázalá květina; roste v ústraní, v okázalém světě je neznáma. Básník chápe vůni květiny jako její dech. Obdobně jako K. J. Erben později v básni *Mateřidouška*. Druhý distichon vyjadřuje výstrahu „všudybylkám“, to je neskromným dívkám: lidem je milé jenom to, co se samo nevtírá do očí. Je tedy tématem epigramu *Violka* (2 disticha) oslava skromnosti, právě té vlastnosti, již přikazovala dívkám např. představitelka *biedermeieru* M. D. Rettigová.

Mateřidouška neroste v zahrádce, ale v prostém „sádku“ přírody, na mezích a na stráních. Dýchá jako duše matky libou vůní, proto nese vhodný název (*Mateřidouška* — 2 disticha).

Marojánka je vynikající koření. Protože však roste doma, lidé si jí neváží (*Marojánka* — 1 distichon).

V *Pomněnce* (1 distichon) vychází tertium comparationis ze srovnání květiny se vzpomínáním. Obojí má rádo vodu: květina roste u potoků, vzpomínání je provázeno slzami.

Dobrou mysl viděl básník kvést nikoli v úpravných městských sadech, ale na vesnici (*Dobrá mysl* — 1 distichon). Čelakovský, původem venkovan, ale po léta vrůstající jako příslušník inteligence do měšťanstva, idealizuje si poměry na venkově do selankové spokojenosti. Proto bere význam názvu byliny symbolicky: dobrá mysl — toť spokojenost.

K téže květině vrátil se Čelakovský ještě jednou. Vzal její název opět symbolicky, tentokrát ve smyslu národním. Pro svoje jednání určil si Čech za heslo název květiny dobrá mysl. Čech si totiž zachová klid a důvěřivou pohodu po celý život, ať už žije ve štěstí (kvete mu růže) nebo mu štěstí minulo (růže prchá). Básník symbolickým názvem květiny popisuje českou národní povahu jako mírnou, důvěřující ve šťastný průběh věcí (*Dobrá mysl* — 2 disticha). Vzpomínáme si, jak Čelakovský v předmluvě k Ohlasu písní českých charakterizoval české písně — není pryč v nich mnoho žalostných, protože Čech se bolestí poddává jen málo, a ještě méně o své bolesti zpívá.

Přísné mravní zásady, podle nichž Čelakovský posuzoval a odsuzoval např. jednání mladého J. V. Friče, odráží dobře epigram *Blin* (2 disticha). Tato bylina rumišť a smetišť je básníkovi výstražným symbolem mravní zchátralosti, již přináší město. Jak by mohl mladík, jehož očekává nádherná a mravná žena, symbolizovaná zde růží, podlehnout svodům blínu — městským vrhelům a courám, které nemají studu?

Rozrazil je květina, která se objevuje na mnoha místech: na lukách, na polích, v hájích, u vody, na suchu. Podle místa, kde roste, řídí se tvar květiny; její podstata však zůstává stále nezměněna. K tomuto prvnímu distichu připojuje Čelakovský distichon druhý: člověk má jako rozrazil, buďsi kdekoli a žijž za okolností nejrůznějších, zůstávat vždy člověkem. Básníkova víra v humanitu, zažehnutá už v mládí příkladem ušlechtilého Bernarda Bolzana, září zde jasným plamenem, nikoli nepodobným humanitnímu přesvědčení jeho vrstevníka Františka Palackého.

Velcí duchové vyrostli mnohdy z poměrů malých, z „drsné hrudy“; lidé, kteří naopak měli skvělé životní podmínky, často světu nic pozoruhodného nedali. Básník vyslovuje tuto myšlenku v epigramu *Tučný mužik* (2 disticha) přirovnáním dvou bylin: suchopýr roste v mokřích polích, nepřináší však bohatý plod; tučný mužik (rozchodník) roste na místech suchých, ale jeho plod je znamenitý. Čelakovský měl víc nežli kdokoli jiný oprávnění napsat epigram tohoto myšlenkového vyznění. Ke všemu, čeho v životě dosáhl, dopracoval se houževnatostí a neúmornou pílí.

Epigram *Mužská víra* (1 distichon) toliko konstatuje, že tato bylina roste na suchých místech, mokro jí nesvědčí.

Pryskyřník kvete všude, kam se člověk podívá. Básník o bylině pověděl, že se cpe do očí. Ale pryskyřník je rostlina, která nedává ani užitek ani neokouzluje krásou. Vzácné byliny musíme hledat; mnohdy se ukrývají v houští (*Pryskyřník* — 1 distichon).

Čelakovský, vyhovuje přání doby, napsal také několik šarád. Umístil je ve Smíšených básních. Také v Kvítí má jednu šarádu; nazval ji lidově *Hadačka*

(2 disticha). Podává v ní perifrází život cizopasného jmelí, které vyrůstá na stromech; jeho semeno se tam dostane v trusu ptáků.

c) Poměrně velký je počet epigramů, k nimž dal básník popud název rostliny

Epigram *Pomněnka* (1 distichon) má ve svém tématu i kompozici dvě části: hexametr vyjadřuje tezi (natrhal jsem pro milenku kytici 3 různých květín), pentametr podává pointu (kytice už vadne; na milenku zapomínám). Pointa je založena na etymologii názvu květiny — je to květina vybízející k pamtování. Tuto etymologickou hru se jménem květiny má také Jan Kollár v básni *Přednost očí*. Čelakovský psal svoji *Pomněnku* v době, kdy horlivě četl Kollárovy *Básně*. Mohl tedy ke zmíněnému epigramu vzejít popud odsud.

Potměchuť se nazývá latinsky „*dulcis amara*“. Svou „hořkolibostí“ ve jméně dobře vystihuje manželství. Neboť v něm spojuje se veselí i žalost — nikde mimo manželství není tolik radosti a bolesti (*Potměchuť* — 2 disticha).

Epigramem *Macešky* (2 disticha) symbolizoval Čelakovský poslání Antonie Reissové, která se odhodlala být básníkovým dětem druhou matkou. Osou tématu je paralelismus květín macešek se ženami macechami. Na záhoně jsou si všechny macešky podobny k nerozeznání. Také macechy se podobají svými vlastnostmi jedna druhé. Proto je div, že mezi nimi vyrostla jedna, která nese ve svém srdci vůni mateřidoušky, city opravdové mateřské lásky.

Květ macešky povzbudil básníka ještě jednou k napsání epigramu. Obecně v něm pochválil krásný, hedvábný šat květiny, ale zdůraznil též, že macecha nemá hedvábnou ruku matky (*Macoška* — 1 distichon). Zvláštní jemnost epigramu je dána tím, že autor od konkrétního významu slova „hedvábný“ přechází neznatelně k jeho významu metaforickému.

Roku 1767 objevil, jak poznamenává Čelakovský, francouzský botanik Sommerson v Číně květinu, kterou nazval podle jména své milenky *Hortensie Barré*. V epigramu *Hortensie* (2 disticha) přirovnává básník květinové verše, které psal na počest Antonie Reissové, ke květům hortensie. Přál by si jen, aby jim nedal čas zahynouti, podobně jako nese ona květina jméno milenky francouzského přírodopisce.

Gramatický rod, jež určil český jazyk různým rostlinám, lépe ukazuje jejich vlastnosti nežli třídění botaniků. Ženského rodu jsou růže, fialka, meduňka — vesměs květiny líbezné; mužského rodu jsou chlupatý a drsný čertkus, píchající šípek, pálicí pepř a zapáchající tabák (*Nejlepší soustava* — 2 disticha). V tomto epigramu blýskl se čtverácký vtip Čelakovského, tolik známý z *Ohlasu písní českých*.

Epigram *Citlivka* (3 disticha) udržuje téma rafinovaně mezi významem původním a přeneseným, mezi květinou a stydlivou dívkou, k níž ukazuje latinský název *mimosa pudica*. Autor sice v třetím distichu apostrofuje květinu *mimosu*, ale oscilace mezi věcí a obrazem je v básni přítomna od začátku. Když milý odchází, posílá za ním *citlivka*—milénka toužebné pohledy, jako by prahla zůstat na jeho prsou. Když se však milý odváží přivinout ji k srdci, vymyká se mu dívka z náručí. Je těžko rozhodnout, kdo se tu učil šalebnému vábení od koho: dívka od *mimosy*, či obráceně?

Černucha má černou barvu ve jméně, ale kvete modře. Básník tento roz-

por vtipně rozřešil: převedl jej na svět lásky — má rád i dívku černoookou i dívku modroookou (*Černucha* — 1 distichon).

Název květin svízele a nouze pobídl básníka, aby napsal posměšek na výstavní katalog lipských veletrhů: kdo chce vědět, jak se „bujně plemeni“ svízel a nouze, má se podívat tam (*Svízel a nouze* — 1 distichon).

Hořci věnoval Čelakovský dvě čísla květinových epigramů: *Hořec tolitový* a *Hořec*. Obě mají rozsah 1 disticha. První z nich konfrontuje černý list květiny s jejím blankytně modrým květem. Druhý je didaktické gnómon: Ve štěstí pamatuj na hoře — kdykoli máš v ústech med nebo cukr, pomni, že na blízkých horách roste hořec.

Přímo filosofickým epigramem je *Stračka* (1 distichon). Čelakovský v něm srovnává řecký, český a německý název květiny. Je s podivem, co který lid viděl v této květině: Řek rybu (*delphinium consolida*), Čech ptáka, Němec ostruhu (*Rittersporn*). Z charakteristiky Němce jako štolby vyplývá hluboké opovržení Čelakovského k Němcům. V poznámce k tomuto epigramu ujímá se rázně básník lidových názvů květin. Praví: „Vůbec litovati musíme, když pozorujeme, že někteří páni botanikové od rázných bylin, jak v lidu běžné jsou, kvůli snad liché systematické lehkovážně odstupují, pokládajíce své nestvůry za něco, ano i mládeži do hlavy je cpouce.“

Lidový název ocúnu — naháček — přiměl Čelakovského k didaktickému epigramu *Ocún* (1 distichon). Tato květina je výstrahou nedbalcům, kam až to dovedou: zůstanou v zimě nazí.

S názvem květiny polemizuje *Sedmikráska* (1 distichon). Podle básníka by tato květina měla být spíše nazvána sedmikresou — květinou se sedmi čarami.

V epigramu *Anemony* (1 distichon) odmítá básník české názvy květiny: větrničky, sasanky. „Sladčeji“ mu zní řecký název anemony; básník se sklonem k estetice klasicismu má rád řecké jméno.

V málokterém díle je obsažen názor Čelakovského tak cele jako v květinovém epigramu *Devatník* (1 distichon). Svým názvem symbolizuje tato květina básníkovi devět Múz, bohyní umění. Devatník kvete toliko v slunci — básním se také daří jenom za slunné, nezkalené pohody myslí. Umělec, který toužil být českým Goethem, charakterizuje zde svůj sen o životním jasu, prvním to předpokladu tvorby, květinou.

Spory o pravopis (= abecedu), byly ve slovanských zemích velmi časté. Mezi Srby a Charváty zápasilo se o cyrilici. Název květiny symbolizuje Čelakovskému všechny „psoty“, které v Slovanstvu vznikly pro abecedu. Básník varovně připomíná, že podle Presla kvete tato rostlina neustále (*Abecedník* — 1 distichon).

Karlu Vinařickému, který vydal r. 1851 překlad Vergiliova hrdinského eposu *Aeneis*, poslal Čelakovský, botanik, jak se nazýval, epigram *Válečné květiny* (2 disticha). Upletl v něm věnec z květů, které nese název válečné výzbroje: mečík, kopíčko a šišák. V tomto epigramu poznáváme opět Čelakovského jako mistra slovní hříčky.

Téma epigramu *Švihácké kolti* (1 distichon) vychází ironicky z názvu květiny švihlík. Příroda, která vybavila každého tvora tím, co potřebuje, dala švihlíku (= šviháku mezi květinami) štětky a husí mýdlo.

Je velký rozdíl mezi obsahem, který sděluje název květiny, a mezi její opravdovou hodnotou. Tak všedobrá je plevel, který roste na rumišťích. Bás-

ník v pentametru disticha, který má charakter přísloví, praví: Kdo je dobrý ke všemu, není dobrý k ničemu (*Všedobr* — 1 distichon).

Název květiny vstavače se rozhořel básníkovi vtípnou pointou v epigramu *Vstavač* (1 distichon): bez tohoto koření by země zpustla.

Didaktický epigram *Mnohobratrstvo* (1 distichon) odmítá — vycházeje z přírodopisného termínu pro tyčinky, které srostly ve svazek — přátelství s mnoha lidmi.

Název tulipánu představuje v lidové mluvě obraz pro něco neomaleného a směšného. Už jednou (v mládí) věnoval Čelakovský této květině epigram. V distichu *O tulipánech* přesunul odpověď na otázku rozdílu mezi tulipánem a tulipánstvím na „pana čekance“, patrně starého mládence.

Slovní hříčkou je epigram *Páni z Růže* (1 distichon). Barvy rakouské jsou podobny růžím; proto kvetli páni z Růže jenom černožlutě.

Lidový název pro hledík dal Čelakovskému podnět pro téma epigramu *Lví tlama* (1 distichon). Básník si v něm bolestně povzdechl nad českou malostí: V Čechách už není lvího srdce, lvího drápu, ani lví hřívy; rodí se tu jenom bezzubá tlama. Tento epigram, snící o monumentalitě národní skutečnosti, svým obsahem předchází politickou statečnost Karla Havlíčka, ale míří ještě dále: k Nerudově básni *Ve lví stopě* a posléze až ke vzníceným výzvám Macharovým, Šaldovým a Dykovým.

d) Několik svých květinových epigramů postavil Čelakovský tematicky na lidovém mýtu, na lidových zvycích a pověrách

Víme, že touto cestou šel už v některých číslech ze Smíšených básní a pak také v *Ohlase* písní českých.

Slzičky (1 distichon) je epigram, který objasňuje původ názvu květiny lidovým mýtem. Je vyjádřen monologem květiny. Dívka, zklamaná v lásce, plakala na horách; z jejích slz vyrostly květy slziček, nesoucí klatbu „tvůrkyně“.

Umrlčí květiny (2 disticha) oslavují zimoztráz.¹³ Básník vysvětluje monologem byliny její stálou zeleň mytologicky: Žalost s Nadějí stvořily zimoztráz a přikázaly mu, aby těšil zelení milenku, která pláče nad hrobem milého. Vždyť jiné květiny již dávno uschly.

V *Pukavci* (1 distichon) chlubí se dívka před svou kamarádkou, že jí tři lístky vlčího máku, když na ně udeřila, vydaly zvuk; to je důkaz, že jí má milý rád.¹⁴

Téma epigramu *Libček* (1 distichon) stojí na lidové pověře o tom, že mládenci vyhledávají děvčata koupaná v libečku. Čelakovský tu využil slovní hříčky (libá — libček). Varovně však podotýká, že matka dávala děvčátku

¹³ Jan Jakubec uvádí v poznámce (*Sebrané spisy Fr. L. Čelakovského II*, Praha 1916, str. 345), že v tomto epigramu jde o hledík. Ale to není správné. Hledík je bylina jednoletá, která na podzím zajde. Na hroby se vysazuje zimoztráz.

¹⁴ Čelakovský v poznámce ke svému květinovému epigramu osvětluje lidový zvyk takto: „Mladé dívky naše přesvědčují se druhy o věrnosti a lásce svých milencův pomocí pukavce (vlčího máku), kladouce tři lístky po sobě na prohnoutou levou dlaň a pravou rukou pak na ně udeřující. Čím více jich puklo, tím vítanější to důkaz o stálosti chocha milovaného; ale běda, pak-li ani jediný lístek zvuku nevydává“ (*Sebrané spisy Fr. L. Čelakovského II*, str. 80).

do koupele libček nikoli proto, aby se dívka líbila všem; má se líbit jenom svému ženichovi.

Epigram *Laskavec* (2 disticha) vypravuje krátký příběh. Starému mládenci (té ironie!) zarostl sad laskavcem, květinou, která u lidu odjakživa symbolizuje milování. Básník neví, zdali si starý mládenec nasil toto čarovné kvítí sám, chtěje se zamilovat, anebo zdali se stal obětí ptáků, kteří zanesli do jeho zahrady semeno této květiny. Dívky, které šly kolem, potutelně se usklibovaly — šibalky znají dobře symboliku ztajenou v bylináři.

Měsíčky (1 distichon) vyzývají monologem těchto květin milující, aby si jich vážili, protože určují svým posledním okvětním lístkem osud lásky.

e) Epigramy inspirované symbolikou květiny

Lilie (1 epigram) se zakládá na dobovém názoru, označujícím její květ za symbol lidí nevinných, nábožensky zanicených, neboli — jak říká básník — „poslů nebe“. Pro ně hodí se symbol lilie stejně jako patří vavříin vítězi nebo růže panně.

Obdobně vyjadřuje náboženskou myšlenku epigram *Pomněnka a konvalinka* (1 distichon). Obě květiny jsou básníkovi symbolem všech malých a opomíjených, jimž patří říše nebeská.

Epigram *Reseda* (1 distichon) poslal Čelakovský r. 1827 Kamarýtovi do památníku coby připomínku jejich přátelství. Růže je květina lásky, rezeda symbol přátelství! Básníkovi opadaly růže, proto projevuje přání, aby mu reseda kvetla dlouho.

Téma epigramu *Rozmarýna* (2 disticha) se podává monologem květiny, která apostrofuje pannu. Rozmarýna doprovází dívku k oltáři i do hrobu — měla by být varujícím symbolem těm lidem, kteří znají přátele jenom ve štěstí, aby je v neštěstí opouštěli.

V epigramu *Jeřicha* (1 distichon) jde asi o růži z Jericha, synonymum to zimolezu obecného (*Lonicera caprifolium*). Květina je tu gnómickým kontrastem postavena proti růži: Když se zasnubují stejně staří lidé, patří jim víněk z růží, když stařec s mladou dívkou, chystá jim bohyně Lada věnec z jeřichy.

f) Téma několika květinových epigramů Čelakovského poznamenal klasicismus, milující antiku a její mytologii

Narcisek (3 disticha) podává monologem květiny mýtus o Narcisovi, jinochu, který se zamiloval do sebe a jež bohové proměnili v květinu. Jako mytický Narcis „vadnul touhou“, projde i krátký život květiny narcisu v touze.

Téma *Modráčku* (1 distichon) nastoluje v duchu klasicismu obraz věnčení pěvce. V monologu praví modráček, jak se jihočeským názvem jmenuje chrpa, že byl ve věnci dvakrát posvěceném, neboť věnec byl darován Julii o Božím těle.

V epigramu *Netřesk* (1 distichon) vychází básník z latinského názvu pro tuto květinu — Jovis barba. Podotýká, že Juno měla asi podivný pocit, když líbala Jovovy rty, ukryté ve vousech podoby netřesku.

Dva z epigramů (*Chléb svatojanský* a *Novověká flora*) jsou svým tématem založeny na kontrastu rostlin, hlásících se k antice, s rostlinami, které si oblíbila prozaická doba 19. století. Lékaři s radostí přenechali ideální, krásný, ale neživný vavřín básníkům; sami vzali zavděk svatojanským chlebem — ten je užitečnější (*Chléb svatojanský* — 1 distichon). V epigramu *Novověká flora* (2 disticha) klade Čelakovský proti sobě byliny, z nichž se v antice vyráběly voňavky (nard, hyacint, narcis, růže, fiola a mateřídouška), proti „reálným“ rostlinám (řepě, dyním, okurkám, tabáku), které si oblíbila doba ženoucí se za penězi. Čelakovský, opožděný dědic klasicismu a rokoka, které voňavky milovalo, posmívá se stanovisku měšťanské doby, která před poezií a půvabem dává přednost výnosnému využití půdy.

V duchu antické mytologie (ta vysvětlovala např. vznik vavřínu mýtem o víle Dafne, kterou proměnil Zeus v strom vavřínu, aby ji tak uchránil před Apollónovým stíháním) vedl si Čelakovský, když vyložil původ kaktusu. Bělboh, bůh dobra a krásy, vymyslel kdysi růži. Černoboh, bůh tmy a ohyzdnosti, soutěžil se svým protivníkem a vytvořil jinou rostlinu — bodlinatý a ohyzdný kaktus, který kvete jenom jeden den, zatímco květ růže září delší dobu. V epigramu *Kaktus* (2 disticha) vyjadřuje Čelakovský dobovou představu krásy a ošklivosti.

Mezi květinami Kvítí zaujímají celkem osamocené místo dva stromy, jež uvedl Čelakovský v epigramu *Vavřín a lípa* (2 disticha). Jimi určuje básník dva ideály života — vavřínem zdobíváme čela tvůrců, svoji uměleckou tvorbu, lipou, stromem Slovanstva, svoje horoucí přesvědčení o síle slavné budoucnosti Slovanstva. Ve srovnání s těmito dvěma ideály bledne a ustupuje do pozadí všechno ostatní.

g) Epigramy, které nastolují osobní vztah básníka a květiny

Za nadpisem epigramu *Studu růže* (4 disticha) připsal Čelakovský v dopise Kamarýtovi slova „pravdivý příběh“. Vskutku báseň vypravuje příběh. Milenci se zlobili a přestali spolu mluvit. Konečně básník mlčení přerušil. Dívce zčervenaly radostným vzrušením líce dvěma růžemi. Tomuto epigramu chybí významný rys, který je základem této drobné poetické formy: není stručný; mimo to postrádá hlubší myšlenkový obsah, básník se spokojil s dosti otřelým obrazem (růže — červeň v lících).

Epigram *Žlutáčky* (3 disticha) je dialog básníka s květinami (snad pampeliškami). Poměrná délka tohoto čísla je oživována střídáním mluvčích: básník mluví na začátku — haní květiny, že nevydají látku na epigram; ty odpovídají, připomínajíce mu mládí, kdy trhával žlutáčky s Lidkou; básník přerušuje horlení květin poukazem na to, že již získal dost látky pro svůj zpěv.

Básnický bylinář (3 disticha) má téma celkem řídké: herbář básníka je jiný nežli herbáře přírodovědců — básník si v něm jako nejdůležitější údaje poznamenával místo a den, kdy dostal tu kterou květinu darem od milé.

Tropická rostlina vanilie voní sladce a prudce. Nyní však básník její vůni nepotřebuje. „Topí“ mu láska, sladší nežli vůně opojné květiny (*Vanilie* — 1 distichon).

Epigram *Zvolený kvítek* (2 disticha) byl určen nevěstě Antonii Reissové.

Básník se v něm vyznává; že tak jako v květné zahradě ulpívají oči na květinách nejmilejších, táhlo jej srdce i oči k ní — k vyvolené.

Je těžko vybrat mezi modrou a růžovou hortensii. Proto básník bere oba květy. Jsou mu symbolem spojení lásky a víry (*Hortensie* — 1 distichon).

Vroucností milostného citu je téměř mezi čísly Kvítí ojedinelá *Čekanka* (2 disticha). Květina zde opět symbolizuje dívku. Hned v prvním verši svého monologu vyzývá dívka milého, aby přišel a ukojil její touhu; pak se podává naděje děvčete, že milý přijde. Čekanka, vyrážející květ za květem, je obrazem nejenom dívčí nedočkavosti, ale i trpělivosti. Jakubec upozornil na to,⁵ že v rukopisech Čelakovského našel koncept tohoto epigramu. Jsou to dvě samostatné části, které jsou asi míněny jako dva epigramy. Dvojverší, které je v knižním vydání druhé, předchází v konceptu před elegickým distichem prvním. Bylo by vskutku možno traktovat epigram Čekanka jako epigramy dva; obě disticha jsou tematicky téměř stejná.

Své nevěstě Antonii Reissové poslal básník epigram *Myrta* (3 disticha). Nevěsta klečí tu před oltářem Panny Marie a drží v ruce dva věnečky: věneček z růží — symbol panenství — sňala z hlavy a klade jej na oltář. Vzala za něj vínek z myrty. Prosí Pannu Marii, aby myrtový věneček — symbol nevěsty — požehnala. Kéž její domáci štěstí trvá beze změny jako zeleň myrty! Tento epigram je z celé sbírky Kvítí patrně nejvíc poplatný době kdy vznikl, svou květinovou symbolikou a oslavou panenství i rodinného štěstí. Biedermeierský kult Panny Marie řadí tuto báseň do blízkosti obzoru řeholnice Marie Antonie (vlastně Josefy Pedálové), již Čelakovský navštěvoval a s níž si dopisoval.

Žertovný, ba na biedermeier obsahem až odvážný je epigram *Jetel* (1 distichon) — trojlístek jetele připomíná básníkovi trojici: on, milá, láska. Změna ke čtyřlístku je tu snadná.

Na lnu vidí básník blankytně modrý květ a jeho vlákno. Básníková manželka má modré oči. Je strážkyní domácnosti a je mnohonásobně užitečná stejně jako vlákno lnu. Epigram *Len* (1 distichon) oslavuje domácnost. Na ženu pohlíží Čelakovský očima biedermeieru. Je to tvor, který patří výlučně do domácnosti. Máme doloženo korespondencí Čelakovského, že básník se na ženu a na její poslání díval takto též v praxi svého manželství.

Tematika Kvítí má zvláštní význam pro poznání světového názoru Fr. L. Čelakovského. A protože tyto epigramy psal básník po celý život, zaznamenal nám v nich vývoj svého smýšlení i nastavil zrcadlo celé své osobnosti.

Z Kvítí poznáváme Čelakovského jako bystrého pozorovatele přírody i lidské společnosti, sledujeme jeho nábožensky fundovaný světový názor, jeho sklon k didaxi, jeho český nacionalismus i vřelou víru ve Slovanstvo, jeho výsměch odrodilectví, odmítání jezuitského tmářství, vyhocené stanovisko měšťana venkovského původu proti šlechtě a jejímu příživnictví na selském lidu, grácií jeho slovních hříček, úsměv nad lidskými křehkostmi i sarkastické šlehy proti nepřátelům svaté věci českého národa a Slovanstva.

¹⁵ *Sebrané spisy Fr. L. Čelakovského II*, str. 346—347.

Jakubec se právem obdivoval velké vynalézavosti Fr. L. Čelakovského v epigramech,¹⁶ která dovede i na stejné květy nahlížet z rozdílné strany, nacházet k nim vždy nová přirovnání a uvádět je v dosud neznámé vztahy k lidem. Stejně podivuhodná je šíře botanických znalostí Čelakovského, která umožnila básníku obírat se i květinami obecně málo známými nebo opomíjenými.

Pokud se týká vývoje tematiky v Kvítí, je třeba připomenout, že Čelakovský se zprvu inspiroval lidovými názvy, lidovou symbolikou, lidovými tradicemi o květech. V tom směru šla zde jeho cesta paralelně s přilnutím k lidovým písním a příslovím. Od let čtyřicátých rozmnožuje Čelakovský botanické znalosti, dozrává jeho názor na dění politické, sociální a národní, který se nesl v duchu měšťanském, neopouštějícím tradiční východisko náboženské.

Květinová čísla, která napsal Čelakovský v mládí, jsou — zhruba řečeno — podána poetičtěji, zjemňují lidové východisko; v květinových epigramech ze zralého věku převládá životní moudrost, vyjadřovaná formou, která má blízko ke gnómám.

4

Jak jsem už uvedl, napsal Fr. L. Čelakovský první čísla květinových epigramů na počátku dvacátých let a zvolil k nim po vzoru J. W. Goetha formu časoměrného elegického disticha. Ale zatímco Goethe napsal květinových epigramů toliko 18, a to v nedlouhé době, Čelakovský básnil květinové epigramy téměř po celý život a napsal jich 139. Je třeba v této programovosti a houževnatosti, s níž Čelakovský setrval u jedné básnické formy, vidět projev jeho uměleckosti, manýry nikoli nepodobné oné, s níž Jan Kollár vytvářel několik set tvarem stejných sonetů ve Slávy dceři nebo sám Čelakovský stovku neměnných křesťanských znělek v Růži stolisté.

Zvolenou formu časoměrného elegického disticha, jestliže neměl upadnout v nežádoucí a čtenáře unavující stereotypnost, musil Čelakovský rozmanitým způsobem obměňovat, a to nejenom tematicky — o tom jsem již pojednal —, ale i formálně: počtem distichů v jednom čísle, větňou stavbou, intonací a výběrem slovního materiálu.

Zajímavé je srovnat, jak se vyvíjela čísla Kvítí, pokud jde o jejich rozsah. Do roku 1846, kdy Čelakovský připravil vydání Spisů básnických, napsal básník 63 čísel. Z toho bylo:

32 o 1 distichu
24 o 2 distichách
6 o 3 distichách
1 o 4 distichách

Od r. 1847 do konce básníkovy života přibylo 76 květinových epigramů. Z toho bylo:

56 čísel o 1 distichu
17 čísel o 2 distichách
3 čísla o 3 distichách

¹⁶ Ve studii *Tři čeští epigramatikové* (Obzor literární a umělecký, r. II, str. 211).

Z uvedených přehledů se dá vyčíst, že na konci života sílila u Čelakovského tendence vyjadřovat téma pregnančněji, formou, která připomíná gnómon či přísloví.

Uplatnění časomíry, kterou Čelakovský pocífoval jako prozódii slavnostní a výlučnou, přispívalo spolu s tematikou (většinou podtrhující naléhavý důraz didaktický) a spolu s osobitým vztahem větné stavby ke členění veršového a k intonaci vyvolávalo více či méně exkluzivní, „vznešenou“ atmosféru Kvítí.

Pokud jde o poměr větné stavby ke členění veršového, dá se zhruba konstatovat, že v Kvítí vítězí větná stavba nad členěním veršovým. Projevuje se to v častých syntaktických přesazích, jimiž se téma přelévá z jednoho verše do verše následujícího.

Protože velká část čísel Kvítí je vybudována na tematickém paralelismu (nejčastěji je to paralelismus květina — žena), rozděluje básník zpravidla téma tak, že jedna část epigramu je vyslovena jednou větou souvětí, druhá část epigramu druhou větou souvětí. Vztah obou částí tématu je naznačen interpunkcí. Např. v epigramu *Devaterník* dvojtečkou:

*V slunci jenom kvete zaspěčený Musám devaterník:
tak se při jasné jen myslí i písňě daří.*

V epigramech o 2 nebo 3 distichách člení autor téma tak, že s distichem končí také věta. Větný přesah mezi distichy je vzácný. Našel jsem jej v květinovém epigramu *Durman*:

*Vlasti naši zhoubcům, travičům Bohu smyslu libého,
šalby plným liškám tam, trhavým zde vlkům;
hrobkám oběleným, zjevným tady, onde potajným
jména hanobcům těm zaspěčeného lidem
rozposetého samým ďáblem na polivky pekelné,
durmanu kára celá obětována budiž!*

Zde se myšlenka, vyjádřená jednou periodou, přelévá 3 distichy z verše do verše a nešetří předělu mezi nimi, který se jindy zachovává. Věta si tu docela podrobuje členění veršové; tak vzniká patetický celek, korespondující se vznešenými myšlenkami, které vyslovuje.

Intonace květinových epigramů je nejdůrazněji dána inverzí slovosledu, k níž dochází ovšem především z důvodů metrických. Slova, která k sobě syntakticky patří, jsou inverzí od sebe oddálena — např. adjektivum od svého substantiva. Uvedu toliko jediný příklad, ač patrně žádný z květinových epigramů Čelakovského nemá slovosled obvyklý:

K á v a

*Viz, tak přeslavná kvete káva! — Jenom že jako zpěv
z východu jdoucí k nám svadla na cestě haluz.*

Tím se stane, že na nepatřičné místo dostanou se též ostatní členy věty. Někde je inverze tak značná, že musíme slova nejprve podle zásad obvyk-

lého pořádku slov ve větě uspořádat, abychom pochopili smysl veršů. Např. v tomto distichu epigramu *Astry*:

*Tak vzejdou nade náklonkem brzo astry našich dnů,
k stálejším onu pouť naznačujice jarům.*

Snaha po „slavnostním“ vyznění epigramu vede k umisťování přídavných jmen za substantiva. Dosažení téhož cíle sledují také rytmické zřetele: adjektiva jsou ukončena dlouhou samohláskou; proto stojí nejčastěji — vedle sloves — na konci pentametru, který vyžaduje v závěru slabiku dlouhou. Stejný důvod vede básníka k umisťování genitivů předmětových před substantivem (např. vlastní naši zhoubcům; požíru košík).

Čelakovský střídá v Kvítí intonaci vět oznamovacích, tázacích a zvolacích. Zvláště epigramy, které vznikly nejdříve, byly podány vzrušeným řečnickým způsobem. Básník často apostrofoval buď květinu nebo osobu. Během dalších let nastupovalo zklidňování, jemuž odpovídá gnómičnost vyjádření.

Střídání mluvčích v květinových epigramech je vedle proměnlivosti tématické a vedle střídání intonace větné jedním ze způsobů, jímž Čelakovský oživuje neměnný formální kadlub. Střídá se tu hlas květin, které mluví monologem (*Hořec tolitovitý*), hlasy dvou květin (*Břečťan a ostružina*), hlas básníka a odpověď květiny (*Hyacinth*) atp.

Výběr slov v Kvítí vykazuje znaky „vysokého“ jazyka. Čelakovský odlišuje všemi prostředky jazyk distich od běžné hovorové mluvy. Nejvýrazněji zabarvují lexikon Kvítí slova cizí, hlavně latinská; básník jich užívá nejenom v nadpisech epigramů (*Georginy, Granadilla, Pelargonium* atd.), nýbrž i v jejich textu (např. *dulcis amara; aurikulí*). Z polštiny jsou převzata slova „slušně“ (ve významu „vhodně“) a „kresa“ (ve významu „čára“), ze staročestiny slovo „střed“ místo „strdí“, „stol oteň“, tvar „kole“ (3. osoba od slovesa „kláti“, z němčiny „Messkatalog“).

Také perifráze, obvyklý prostředek, jak oddálit slovo od věci, objevuje se v květinových epigramech („*dcera Sálemská*“ = židovka; „*řecká Dafne*“ = vavřík; „*zběh studu odcizená*“ = prostitutky; „*zpěvoborci*“ = básníci).

Při tvoření slov uplatňují se některé sufixy, které zabstraktňují výraz.

- *ost*: příčnost, zelenost, klikatost
- *stvo*: tulipánstvo, dvoráctvo, ženstvo
- *ota*: zdravota, mrákota
- *ec*: uhlazenec, čekanec
- *ina*: zrostlina
- *dlo*: mokřadlo

Nejčastěji však Čelakovský, chtěje získat výraz neobvyklý, sahá po slovních složeninách. Hlavně adjektiva v Kvítí jsou často složená (velebnolepá, lehkochodá, čpavodůkladný, tvrdopodložná aj.); ale najdeme i složená substantiva (*duchomorec, libochuť, mnohobratrstvo* aj.).

Ke klasicismu ukazují slova z mytologie: *Zefyři, musy, Morana, Dafne*.

Emocionálně zabarvují jazyk četné zdobnéliny (např. *dušinka, ženka, ručka, zmíleníčko*) a výjimečně také vulgarismy, jichž básník užil v hněvu („*panských projdete drštky volův*“; „*do očí cpe se*“).

Květinové epigramy Fr. L. Čelakovského osvětlují nám z různých stran básníkův naturel i jeho nitro: Čísla Kvítí si uchovávají vedle hodnoty básnické i cenu osobnostního dokumentu. Svědčí o Čelakovském, který miloval květiny, který poznával jejich vlastnosti na procházkách a který se odborně v botanice vzdělával. V některých odráží se básníkův životní běh — jsou to především ony epigramy, které byly inspirovány láskou k Antonii Reissové. Jiné zachycují světový názor Čelakovského, autorovu didaktičnost, úsměvnost a satirický spár.

Doba, v níž jednotlivá čísla Kvítí vznikala, zrcadlí se v nich řadou charakteristických rysů.

Doba předbězrnová je v Rakousku, a v českých zemích zvláště, charakterizována touhou po klidu, sklonem uchýlovat se k životu v domácnosti. Na běh veřejného života mohli mít lidé za vlády kancléře Metternicha a jeho policejního ministra Sedlnitzkého pramalý vliv; proto se od něho převážně odvraceli. Myšlenkový odraz této společenské situace nalzáme v řadě básní Fr. L. Čelakovského (mimo jiné také v Kvítí), které velebí venkov, nazíraný ovšem idylicky, v básních, které vrchol lidského blaha vidí ve spokojeném klidu domácnosti, kde „mužíček“ je všim a kde žena dobře vaří, spravuje punčochy a vychovává děti. Život plyne většinou měšťáctva pod ochranou katolického náboženství, které průměrnému biedermeierovci dostatečně odpovídá na všechny otázky.

Hned sám vznik myšlenky květinových epigramů souvisí se zálibou biedermeiera v květinách. Empír si oblíbil dekorativní květiny: hortensie, chryzantémy, pivoňky. Kořenáče s brečťanem se stavěly tak, aby se brečťan mohl vinout po zdi. Biedermeier miloval nový druh květin, především ty, které symbolizovaly panenskost dívky (růži, pomněnku, lilii), přátelství, tehdy slavené (rezedu), náboženský světový názor (pivoňku). Zvláštní úctě těšila se růže, ať už ve formě popínavé nebo jako stolistka. Sám Čelakovský ji mnohokrát vzdal hold, největší ve sbírce Růže stolistá. Tato sbírka má květinové moto ve formě dialogu básníka a amora. Stojí za to je celé jako dobový dokument citovat:

B á s n í k

*Na nejněžnější lilie
dva lístky z růže tu, tam anemonky,
a mezi ně plož konvalínek zvonky;
sem hyacinty, jasné zde pomněnky,
a pak — a pak —*

A m o r

*Nu tak! nu tak!
Snad nechceš, pěvče zmámený,
malovat kvitím obraz své milenky?*

V letech třicátých, i když záliba v růži, lilii, pomněnce, chudobce, myrtě (květině manželství), rozmarýně trvá, přistupují k těmto květinám jiné, např. georginý proslavené v té době jiřinkovými bály, dále symbol mateřství mateřídouška a symbol rodinného života len. Květinové epigramy Čelakov-

ského vyšly této dobové atmosféře pohotově vstříc a svou vybranou gnómičností pomáhaly dotvářet tehdejší dobovou květomluvu.¹⁷

Čelakovský vyjádřil květinovými epigramy svůj světový názor — nekompromisní, až nacionalistické stanovisko národní (Požír, Lví tlama), viru ve Slovanstvo (Vavřín a lípa, Plamének); ale do květinových epigramů vložil též své výpady proti šlechtě (Svlačec, Pcháč aj.) i proti jezuitskému tmářství (Leknín, Klinopád).

Rok 1848, k jehož revolučním událostem zachovával jinak Čelakovský chladné stanovisko konzervativce, ozývá se svými demokratickými myšlenkami i v Kvítí (Břečtan a ostružina).

Pro čtyřicátá léta je příznačná realnost pohledu na rostliny. Už se nehodnotí jejich krása nebo vůně coby estetická hodnota jako v době předchozí, nýbrž jejich užítkovost, možnost jejich průmyslového zpracování apod. Čelakovský, který hájí ještě narcis, růži, hyacint, vidí, že doba dává přednost rostlinám takřikajíc užítkovým: řepě, dyni, okurkám, tabáku. Epigramy Čelakovského, které oslavují práci (Mák) nebo službu rostlin člověku (Křen, Oves), ukazují, že také básník je synem své doby, příslušníkem reálně myslícího měšťanstva. Velmi silný nános klasicismu, obrazů z jeho okruhu i básnický tvar květinových epigramů dokládá, že Čelakovský patří zčásti době minulé, že odráží myšlenkový a citový svět měšťanstva z jeho začátků, tedy buržoazie, krčící se ještě ve stínu feudálních pánů. Léta třicátá a čtyřicátá představují sebevědomý nástup měšťanstva u nás. Čelakovský jde s touto třídou, zůstává však na její pravici — třeba se občas od ní odpoutává a jde doleva. Slovem: *typ přechodní*.

6

Sbírka květinových epigramů Kvítí představuje jistý pandán k Ohlasu písní českých a k Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. V českém Ohlase třibil Čelakovský látku lidových písní a znovu kombinoval i adaptoval jejich prvky do vlastních básní. V Kvítí zvedal drahokamy lidové moudrosti (příslaví sebral v Mudrosloví) a dotvářel je v nových tvarech epigramů. Obor působnosti se změnil, též poměr lidové předlohy k uměleckému dílu byl jiný — ale lid v obou případech tu byl učitelem, jeho život, jeho názvy a mýty byly studnicí poučení a popudem básnickovy inspirace.

V květinových epigramech Čelakovského, zrodivších se v blízkosti roku 1848, proniká satirický ráz; objevují se posměšně břitké nájezdy na tmáře, na precitlivělé básníky nebo na šlechtu. Tato čísla jsou přímými předchůdci satirických epigramů Karla Havlíčka. A nebylo vůbec náhodou, že Havlíček, přejímaje r. 1846 redakci Pražských novin, požádal Čelakovského

¹⁷ R. 1835 vydal Karel Slavoj Amerling knížku *Květomluva*. Biedermeier vypracoval dokonalou symboliku barev. M. D. Rettigová píše ve své knížce *Narcisky* (1834): „Barva bílá je barva nevinnosti a znamení čistoty; barva modrá je barva přátelství; protože s modrou a růžovou barvou jest smíšena; barva růžová jmenuje se barva lásky; barva modrá je barva věrnosti a stálosti, a proto barva zvláště lásky hodna; barva zelená je barva naděje; barva černá je smutek.“ (Citováno podle knihy Naděždy Melnikové-Papouškové, *Praha před 100 lety*, Praha 1925, str. 127.)

o příspěvek nebo alespoň o dovolení smět otisknout něco z kdysi zabavené Čelakovského sbírky Padesátka z mé tobolky.

Fr. L. Čelakovský však svým Kvítím založil v české literatuře tradici ještě jinou. Nazval bych ji *básnický botanickou*.

K. J. Erben navázal básní *Kytice* na základní myšlenku Čelakovského epigramu *Mateří douška*.

Jaroslav Vrchlický oslavil květiny v ritornelech, které jsou svou krátkou strofou a apostrofováním různých květin (Slunečnice atd.) podivuhodně blízké elegickým distichům Čelakovského.

Nejvýrazněji projevil se vliv Čelakovského sbírky *Kvítí* na básníka po mnohé stránce duchovně spřízněného, na básníka, který stejně toužil ve své tvorbě se odosobnit, jako byl také vášnivým botanikem — na Petra Bezruč¹⁸. Slezský „bard“ hned úvodním číslem Slezských písní (*Červený květ*) navázal na téma Čelakovského květinového epigramu *Kaktus*. Reagoval na ně ovšem polemicky, aby protikladem k němu vyslovil svůj názor, osvětlil pohled na svět. Některé Bezručovy květinové básně (*Pupalka*, *Starček*, *Kalina* atd.) učily se na číslech Čelakovského *Kvítí* umění toliko naznačeného paralelismu. *Vázaná botanika*, sbírka, na niž Bezruč po příkladě Čelakovského *Kvítí* pomýšlel, zůstala však torzem. V rozhodné obhajobě lidových názvů pro květiny vstoupil Bezruč přímo do šlépějí Čelakovského.

Secese na přelomu 19. a 20. století, která uplatnila v různých uměleckých oblastech motiv stylizovaných květin (srovnejme stylizace květin v malířství, v grafice atd.), obnovila kult květiny také v české literatuře. Proti květinám, které miloval *biedermeier*, postavila ovšem květiny svoje, a to někdy v záměrné polemice. Doklad toho nalzáme např. v básni *Karla Tomana a Píseň*, jejíž poslední strofa apostrofuje dívku takto:

*O ctnostná panno, světice,
můžete s pomněnkou si hrát.
Mák rudý rád mám nejvíce
a umím, umím pohrdat!*

Z pozdější české lyriky bylo by snad možno uvést jako vzdáleného Čelakovského následovníka básníka *Jakuba Demla* s jeho knihou *apostrof květin a stromů Moji přátelé*.

Elegickým distichům *Kvítí* nedostalo se za básníkovy života kritické pozornosti. Doba, která oceňovala v Čelakovském na prvním místě autora *Růže stolisté* a teprve pak tvůrce obou *Ohlasů*, viděla květinové epigramy, graciézní, úsměvné i štiplavé, jenom na okraji jeho ostatního básnického díla.

Teprve 100. výročí básníkovy narození, které připadlo na rok 1899, v mnohém přehodnotilo dosavadní oceňování jednotlivých básnických děl Čelakovského a dovedlo náležitě ocenit i jeho rozptýlené květinové epigramy.

Jaroslav Vrchlický ve své přednášce o Čelakovském¹⁹ vysoko

¹⁸ O poměru Bezručových básní k Čelakovskému dílu píše Artur Závodský ve studii *Petr Bezruč a Fr. L. Čelakovský* (Studie o Petru Bezručovi, Opava 1947).

¹⁹ Byla přetištěna ve Zlaté Praze r. 1899. Citované věty jsem upravitel podle dnešní pravopisné normy.

vyzdvihl Kvítí takto: „Cením velice tyto duchaplné, hluboké, místy filozofické a satirické časoměrné verše. Jsou to zralé ve všem plody ducha vytríbeného, pečet klasičnosti mají všechny. Některé zvláště vynikají hloubkou symboliky své, místy vřelostí citovou, všecy rázností, úsečností, zhuštěností dikce.“

Stejně vysoko ocenil Kvítí J. S. Machar. Není divu, že se tomuto básníkovi, který miloval ostrý šerm myšlenky, pregnanci výrazu i hloubku pohledu do reality života, že se básnickému milovníku antiky líbila právě tato drobná disticha. Machar napsal:

„Zato jest ještě jeden básnický čin původní, dodnes neoceněný, Kvítí. Jsou to epigramy klasické, české, plné, které by se měly vyrýti do mramorových desek. Plně kouzlo antiky dýše z nich, ony jsou svědkem, že básnická síla Čelakovskému trvala až do jeho skonu. Jemný humor, moudrost životní, duchaplné pozorování, satirický šleh, poetický výklad — vše se tu střídá v bezvadné formě, lahodné řeči, a vše svědčí o lásce ku květinám a proniknutí hluboké jejich symboliky.“²⁰

Jaroslav Kamper napsal dne 7. března 1899 fejeton do listu Politik. Bystře v něm vystihl souvislost květinových epigramů Čelakovského s olympským klidem J. W. Goetha: „Es ist darin etwas von der olympischen Ruhe und Abgeklärtheit Altmeister Goethe's, den Čelakovský bekanntlich so hochschätzte.“ Kamper obrazným opisem ocenil také hodnotu Kvítí: „Das sind Kräuter voll heilsamer Säfte, die auf der Flur emporgeschossen sind, als der Herbst nahte.“

Nejvíce pro poznání a správné ocenění Kvítí vykonal Jan Jakubec. Ve své rozsáhlé a objevné studii Tři čeští epigramatikové²¹ věnoval značnou pozornost také květinovým epigramům Čelakovského. Poukázal na rozdíl mezi Goethovým cyklem Vier Jahreszeiten, z něhož Čelakovský vyšel, a mezi Kvítím. Připomněl prameny květinových distichů Čelakovského: lidové zvyky, křesťanskou symboliku květin, dobovou zálibu v květomluvě i antickou tradici, projevující se v mytologizování, autorův odborný zájem o botaniku i mnohost jeho postřehů při pozorování tvaru a života květin. Jakubec pěkně charakterizoval rys umělecké techniky Čelakovského, upozorniv na způsob napovězení, naznačení vztahu mezi obrazem a věcí v přirovnání, při čemž se čtenář musí myšlenkového obsahu epigramu dopracovat sám.

Pro dnešního čtenáře arci zastaral katolický světový názor Fr. L. Čelakovského, značně poplatný době před více nežli stoletím, stejně jako biedermeierský pohled na úkoly ženy ve společnosti a na rodinu. Ale ani pro člověka, žijícího v době budování socialismu, nezmizelo kouzlo, které vane v Kvítí z jemných, úsměvných a čtverácky hravých paralelismů květiny a ženy i z úsilí příznačných pro slunnou osobnost básníka. Kdykoli se budeme vracet k poetickému, klidnému kouzlu květin, budeme je namnoze vidět zrakem a ve filozofickém prismať oddaného jich ctitele Fr. L. Čelakovského. Vždy nás ovane pohoda i stesk při evokaci časů, kdy měšťanstvo se ještě dovedlo radovat z krásy tohoto světa, kdy nenazíralo přírodu výhradně brýlemi hospodářské exploatace.

²⁰ Fejeton Naši doby, r. 6, 1899, str. 392.

²¹ Byla otištěna v Obzoru literárním a uměleckém, r. 2, 1900.

FR. L. ČELAKOVSKÝS BLUMENEPIGRAMME

1

Josef Jungmann und seine Dichterschule (Antonín Marek, Milota Zdirad Polák, Josef Linda u. a.) sind zur Erkenntnis gelangt, daß nur solche künstlerische Werke realisiert werden müssen, durch welche die schüchterne und vielfach entnationalisierte Burgeoisie überzeugt werden könnte, daß die tschechische Sprache die Fähigkeit besitzt, zu einem Instrument für das Schaffen einer inhaltlich und formal vollkommenen Literatur zu werden, wie sich einer solchen fortgeschrittenen Völker rühmen können. Bei dieser künstlerischen Arbeit konnten sie sich auf keine maßgebende Grundlage stützen. Aus diesem Grunde konstruierten und ahmten sie im Geiste des Ossianismus die ihnen vorschwebende Literatur der tschechischen Urzeit nach (Grüneberger und Königinhofer Handschrift, *Záře nad pohanstvem* — Das Morgenrot über der Heidenschaft) und haben ein phantastisches Bild der berühmten Vergangenheit und einer prachtvollen Zukunft des Slawentums geschaffen (Jan Kollár in seinem Werk *Slávy dcera* — Die Tochter der Slawa). Auf Grund der Übersetzungen aus der Weltliteratur hatten sie ins tschechische Schrifttum die früher unbekanntenen künstlerischen Formen eingeführt.

Čelakovský gehörte zu jenen Schriftstellern, die das Programm einer anspruchsvollen Literatur verwirklichten. Aber sein dichterisches Werk erschöpfte sich nicht in einer Richtung — in der nach dem Muster fremder großer Dichter entstandenen Poesie; es greift hinüber auch auf die andere Seite — in den Bereich der Nachahmung des Folklores, vor allem der Volkslieder.

Die Verwendung der quantifizierenden Prosodie faßte die Schule Jungmanns als Durchsetzung und Geltendmachung des Prinzipes auf, das die „Erhabenheit“ der Poesie unterstreicht. Čelakovský benutzte in seinem dichterischen Werk parallel beide Prosodien: sowohl die quantitative Prosodie (in den Oden und in den Blumenepigrammen), wie auch in die akzentuierende Prosodie (Adaptation des russischen tonischen Verses in seinem Werk *Ohlas písní ruských* und des syllabischen, verschiedentlich abgestuften Verses in seinem Buch *Ohlas písní českých*). In seiner Sammlung *Růže stolistá* versuchte er die quantifizierende mit der akzentuierenden Prosodie zu verbinden.

Einen bedeutenden Teil des Werkes von Fr. L. Čelakovský bilden seine Epigramme. Diese sind von zweifacher Art: Blumenanschriften gnomischen Charakters, die im zeitmäßigen elegischen Distichon verfaßt sind und die Gesamtbezeichnung *Kviti* (Blumen) erhielten, ferner satirische, im akzentuierenden Versmaß verfaßte Epigramme.

2

Fr. L. Čelakovskýs Blumenepigramme entstanden in der gesamten Schaffensperiode des Dichters mit geringeren bzw. größeren zeitlichen Unterbrechungen. Goethes Zyklus Vier Jahreszeiten, verfaßt in Distichen, bildete den eigentlichen Ansporn hierzu. Ihre Genesis ist mit der Liebhaberei der Zeit für Blumen und mit seinem Wohlgefallen an der Natur in Verbindung zu setzen.

Bis zum Jahre 1830 stammen von Čelakovský 28 Nummern von Blumenepigrammen. Die Sammlung *Ohlas písní českých* und namentlich das Werk *Růže stolistá* — deren Sonetten nach dem Muster des Dichters Kísaludy entstanden und durch die Blumen inspiriert wurden — drängte in den dreißiger Jahren in den Hintergrund das Schaffen der elegischen Blumendistichen, sodaß ihr weiteres Wachstum erst vom Jahre 1840 datiert wird, als die beiden genannten Sammlungen niedergeschrieben worden sind. Die Neigung zu seiner Geliebten Antonia Reissová reflektierte sich gerade in seinen Blumenepigrammen. Im bescheidenen Maße wiederholte sich hier das Schicksal der Gedichte *Pomněnky Vatauské*, die ebenfalls von seiner Liebe (zu Marie Ventová) inspiriert wurden und die Grundlage für die zukünftige Sammlung *Růže stolistá* ausmachten. Im Jahre 1847 wurden in seinen dichterischen Schriften 62 Nummern der Blumenepigramme veröffentlicht. Allmählich stieg das fachliche Interesse Čelakovskýs für die Pflanzen; er beschäftigte sich mit dem Studium einer Reihe von botanischen Schriften. In seinem dichterischen Herbarium wuchs im Laufe des Winters 1847—1848 die Anzahl der Nummern. Nach der Herausgabe seiner dichterischen Schriften stieg die Zahl der Blumenepigramme um 76 Nummern an. Aus dem Nachlaß des Dichters kamen noch 4 Blumenepigramme hinzu. Im ganzen haben sich von Fr. L. Čelakovský 139 Blumenepigramme erhalten.

3

Die Thematik der Blumen hat eine besondere Bedeutung für das Erkennen der Weltanschauung von Fr. L. Čelakovský. Und weiß der Dichter sein ganzes Leben hindurch Epigramme verfaßte, offenbarte er in ihnen die Entwicklung seiner Gesinnung und stellte uns wie in einem Spiegel seine Persönlichkeit dar.

Aus den Blumenepigrammen entsteht vor unseren Augen Čelakovský als scharfer Beobachter der Natur und der menschlichen Gesellschaft; hier offenbaren sich seine religiös fundierte Weltanschauung, seine Neigung zur Didaxe, sein tschechischer Nationalismus und sein glühender Glaube an die Zukunft des Slawentums, seine Verspottung der Renegaten, der jesuitischen Dunkelmänner, sein kämpferischer Standpunkt gegen den Adel, seine Grazie im Bereiche der Wortspiele, sein Lächeln über die menschlichen Schwachheiten und sarkastische Ausfälle gegen die Feinde der heiligen Sache des tschechischen Volkes und des Slawentums überhaupt.

Mit Recht bewunderte Jan Jakubec die große Findigkeit von Fr. L. Čelakovský in dessen Epigrammen, die auch die gleichen Blumen von anderer Seite her zu beurteilen, neue Vergleiche zu erfinden und diese in bisher unbekannt Beziehungen zu den Menschen zu bringen vermochte.

4

Die erwähnte Form des quantifizierenden elegischen Distichons mußte Čelakovský, falls es nicht in eine ungewollte und den Leser ermüdende stereotype Form sinken sollte, einer Änderung unterziehen, und daß nicht nur thematisch, sondern auch formell. Hinsichtlich der Form differenzierte der Dichter die einzelnen Nummern in Bezug auf die Zahl der Distichen, durch eine ihm eigene Beziehung des Satzbaues im Hinblick auf die Versgliederung und auf die Intonation. In der Sammlung Kvítí siegt der Satzbau über die Versgliederung. Dies zeigt sich in dem oft vorkommenden Enjambement. Die Intonation wird am nachdrücklichsten durch die Inversion der Wortfolge bewirkt, die allerdings vorab aus metrischen Gründen erreicht wird. Der Wechsel der Intonation macht sich bemerkbar in der Verwendung der Aussage-, Frage- und Ausrufssätzen. Eine weitere Art, mit der Čelakovský die unwandelbare Form der elegischen Distichen belebt, besteht im Wechsel der sprechenden Personen: es wechseln ab einmal die Stimme der Blumen, die sich in Monologen äußern, das andermal die Stimmen zweier Blumen, dann wiederum die Stimme des Dichters und die Antwort der Blume usw. Die Wortwahl in der Sammlung Kvítí ist charakterisiert durch die Merkmale des „hohen“ Stils. Čelakovský sondert mit allen ihm zur Verfügung stehenden Mitteln (Anwendung von Fremdwörtern, Umschreibungen, Wortbildungen mit Hilfe von Suffixen, die den Ausdruck verabstraktieren, mit Wörtern aus der Mythologie, Deminutiven usw.) die Sprache der Distichen von der gängigen Sprechsprache ab.

5

Die Nummern der Sammlung Kvítí beinhalten neben dem dichterischen Wert auch den Wert eines persönlichen Dokumentes des Dichters. In einigen dieser Distichen spiegelt sich der Lebenslauf Čelakovskýs, seine Neigung zur Didaxe, sein Lächeln wie auch sein satirischer Griff wider.

Die Sammlung Kvítí reflektiert freilich auch eine Reihe charakteristischer Züge der Zeit, in der die einzelnen Nummern entstanden sind — der Zeit des „geruhsamen“ Biedermeiers während der Metternichschen Ära, die eine große Vorliebe für Blumen (zuerst für Rosen, Vergißmeinnicht, Lilie, später Quendel und Flachs als Symbole des Familienlebens) hatte.

Für die vierziger Jahre ist es bezeichnend, daß sich im allgemeinen das Verhältnis der Menschen zu den Pflanzen einigermaßen zu ändern begann: ihre Schönheit oder ihr Duft wird ästhetisch nicht bewertet. Čelakovský verteidigt zwar noch die Narzisse, die Hyazynte, die Rose, auch wenn er es nicht versäumt, die Arbeit vor allem als eine Quelle neuer Werte zu preisen. Čelakovský steht auf der rechten Seite der Bourgeoisie, — obwohl er sich von ihr zeitweise löst und nach links abschwimmt. Wir haben es somit, insofern es sich um seine Weltanschauung handelt, um einen typischen Januskopf zu tun.

In einigen Nummern der Sammlung Kvítí hob Čelakovský einige Kleinode der Volksweisheit hervor und bearbeitete sie dichterisch in neuen epigrammatischen Formen; diese stellen ein gewisses Pendant zu der Sammlung Ohlas písní českých und zu seinem Buch Mudrosloví národu slovanského ve příslovích.

In den Blumenepigrammen, die vor dem Jahre 1848 entstanden, dringt die satirische Einstellung durch und der Dichter hatte mit ihnen den Weg für die satirischen Epigramme des Dichters Karel Havlíček vorbereitet.

Mit seiner Sammlung Kvítí begründete Čelakovský in der tschechischen Literatur die poetisch-botanische Tradition (das Gedicht Mateřídouška von K. J. Erben, Vrchlickýs Ritornelle, in denen er die Blumen gepriesen hatte, die Sammlung Vázaná botanika von Petr Bezruč, die Sammlung Meine Freunde von Jakub Deml, die polemische Reaktion auf die Blumendistichen Čelakovskýs — Petr Bezruč im Gedichte Červený květ und Karel Toman in seinem Píseň benannten Gedichte).

Den Blumenepigrammen wurde während der Lebenszeit Čelakovskýs keine Aufmerksamkeit der Kritiker gewidmet. Erst anlässlich des 100. Geburtstages des Dichters im Jahre 1899 wurden die Blumenepigramme gebührend gewürdigt (Aufsätze von Jaroslav Vrchlický und J. S. Machar, ein Feuilleton von Jaroslav Kamper). Das Meiste für die richtige Erfassung und Einschätzung der Sammlung Kvítí hat Jan Jakubec, der Herausgeber des dichterischen Werkes Čelakovskýs in zwei Bänden, getan.

Für den heutigen Leser gilt die katholische Weltanschauung Fr. L. Čelakovskýs als veraltet, genauso wie die Anschauung der Biedermeierzeit hinsichtlich der Stellung der Frau in der Gesellschaft und in der Familie. Aber bis zum heutigen Tage ist jener großartige Zauber nicht geschwunden, der in der Sammlung Kvítí aus den überaus feinen, schelmisch spielenden Parallelismen „Blumen — Frauen“ uns alle so wundervoll anheimelt und entzückt.

A. Z.